

BİBLİYOGRAFYA :

Nerşahî, *Târîhu Buḥârâ* (trc. ve nşr. Emîn Abdülmeccid Bedevî – Nasrullah Mübeşşir et-Tirâzî), Kahire, ts. (Dârü'l-Maârif), s. 29; Râvendî, *Râhatü's-şudûr*, Tahran 1364, s. 177-178; Kalkaşendî, *Şubḥu'l-a'sâ*, V, 471; A. K. S. Lambton, "The Internal Structure of Saljuq Empire", *Chlr.*, V, 226; Uzunçarşılı, *Medhal*, s. 32, 36, 342; Hasan-ı Enverî, *İştilâhât-ı Dîvânî Devre-yi Gaznevî ve Selcûkî*, Tahran 2535 şş., s. 14, 213; Reşat Genç, *Karahanlı Devlet Teşkilâtı*, Ankara 1981, s. 220-223; Barthold, *Türkistan*, s. 104; Mehmet Altay Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, Ankara 1984, II, 407-408; Dihhudâ, *Luğatnâme*, XII, 626.

AYDIN TANERİ

HÂNSÂRÎ, Muhammed Bâkır

(محمد باقر خوانساری)

Muhammed Bâkır b. Zeynâbidîn b. Ca'fer el-Müsevî el-Hânsârî (ö. 1313/1895)

Ravzâtü'l-cennât
adlı eseriyle tanınan
Şîî âlimi.

22 Safer 1226'da (18 Mart 1811) Hânsâr'da doğdu. Bu sebeple Hânsârî diye anılmakla birlikte İsfahan'da oturmuş olduğu mahalleye nisbetle Çehârsûyî (Çehârsûkî) diye de anılmıştır. Yetiştirdiği âlimlerle ün kazanmış bir aileye mensuptur. Arapaç'ı ve ilk İslâmî bilgileri dedesi Ebü'l-Kâsım Ca'fer'den ve kendi ifadesine göre devrinin en meşhur âlimlerinden biri olan babasından öğrenmeye başladı. Dedesinin ölümünden sonra ailesiyle birlikte Hânsâr'dan göç ederek İsfahan'a yerleşti (1824). Burada Sadreddin el-Âmilî, Muhammed Takî er-Râzî, Muhammed Bâkır er-Reştî, Muhammed b. Ali en-Necefî, Seyyid Muhammed eş-Şehşehânî ve İbrâhim el-Kerbâsî gibi âlimlerin derslerine devam ederek icâzet aldı. Daha sonra Hz. Ali'nin kabrini ziyaret etmek ve yöredeki ilim meclislerinden faydalanmak üzere Necef'e gitti (1837). Necef'te Kâsım b. Muhammed en-Necefî, İbrâhim b. Muhammed Bâkır el-Kazvînî, Muhammed İbrâhim el-Kerbelâî'nin derslerine katıldı ve bu âlimlerden aldığı icâzetle ictihad edecek bir seviyeye ulaştı. Müctehid sıfatıyla döndüğü İsfahan'da cuma namazlarını kıldırarak görevlendirildikten sonra şöhreti ve itibarı arttı. Aralarında oğlu Mirza Mehdi el-Hânsârî, Şeyhüşşerîa Fethullah b. Muhammed Cevâd el-İsfahânî, Mirza Muhammed el-Hemedânî, Mirza Abdürrahim el-Kerbâsî ve Muhammed Kâzım Tabâtabâî'nin de bulunduğu pek çok öğ-

renci yetiştirdi. 8 Cemâziyelevvel 1313'te (27 Ekim 1895) İsfahan'da vefat eden Hânsârî vasiyeti üzerine buradaki Mes-cid-i Musallâ'da Âgâ Radî Tekkesi yanına defnedildi.

Eserleri. Biyografi, hadis, fıkıh, kelâm ve ahlâka dair irili ufaklı yirmiyi aşkın kitap telif eden Hânsârî'nin belli başlı eserleri şunlardır: 1. *Ravzâtü'l-cennât fî ahvâli'l-ulemâ'* ve *s-sâdât*. On yılı aşkın bir sürede hazırlanmış olan eser 1287'de (1870) tamamlanmıştır. Şîîler'in yanı sıra diğer mezheplere mensup âlimlerin biyografilerine de yer verilen ve 757 biyografi içeren eser kişi adlarına göre alfabetik olarak düzenlenmiş, her harf için ayrılan bölümde önce Şîî âlimleri, daha sonra da diğer âlimler ele alınmıştır. Kitapta yer verilen kişilerin yaşadıkları bölgelerin coğrafi özellikleri hakkında da bilgiler verilir. Eser öyle bir şöhret kazanmıştır ki daha sonra birçok müellif (meselâ bk. Tebrîzî, III, 366-367) Hânsârî'den "sâhib-i *Ravzâtü'l-cennât*" diye bahsettiği gibi Hânsârî'nin torunları esere nisbetle Ravzâtî nisbesiyle anılmıştır. Secilî ifadelerle ve edebî sanatlarla yer verilen eser, Tahran'da 1307 (1889) ve 1367 (1948, Seyyid Muhammed Ali Ravzâtî'nin hâşiyesi ile birlikte) yıllarında yapılan baskılarından sonra bazı fihrist ve indekslerin eklenmesiyle sekiz cilt halinde yeniden yayımlanmıştır (Tahran - Kum 1390-1392). 2. *Ḳurretü'l-ayn ve sürürü'n-neş'eteyn* (İsfahan 1320). 3000 beyitlik Farsça bir akaid kitabıdır. 3. *Edebü'l-lisân*. 4. *Tesliyetü'l-aḥzân inde fakdi'l-aḥebbâ' ve'l-iḥvân* (son iki eser için bk. Brockelmann, II, 828). 5. *en-Nehriyye* (İsfahan 1377). 6. *Telviḥu'n-nürîyyât mine'l-kelâm fî tenkiḥi'z-zarriyyât mine'l-İslâm*. Üstteki eserle birlikte yayımlanmıştır.

Müellifin bunlardan başka kaynaklar da, Şehîd-i Evvel'in *Elfiyye'si* üzerine kalem aldığı *Aḥsenü'l-atıyye fî şerḥi'l-Elfiyye*, *Turafü'l-aḥbâr li-tuḥafî'l-aḥyâr*, *Risâle fî şerḥi ḥadîsi Ḥammâd*, *Risâle fî düstûri'l-amel li'l-mükellefîn*, *Risâle fi'l-emr bi'l-ma'rûf ve'n-nehy 'ani'l-münker*, *Risâle fî aḳsâmi'l-belâyâ*, *Risâle fî faẓli'l-cemâ'a*, *Urcûze fî uşûli'l-fıḫ*, *Risâle fi'l-fıḫ*, *Risâle fi'l-ḥums*, *Cevâhirü'l-âşâr ve cevâ'izü'l-ebâr*, *Telḥîşu Mecmû'ati'l-Verrâm* gibi eser ve risâleleri de zikredilmektedir (Muhammed Bâkır Hânsârî, *Ravzâtü'l-cennât*, nâşirin mukaddimesi, I, dal - ḥâ).

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed Bâkır Hânsârî, *Ravzâtü'l-cennât*, Tahran 1390 şş., II, 105-110, ayrıca bk. Muhammed Takî el-Keşf'in mukaddimesi, I, dal-ḥâ; Browne, *LHP*, IV, 356-357, 448-449; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 828; İzâhu'l-meknûn, I, 33, 286; *Hediyetü'l-ârifin*, II, 379; Tebrîzî, *Reyhânetü'l-edeb*, III, 366-367; Muhammed Ali, *Mekârimü'l-âşâr*, İsfahan 1351, III, 798-820; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *eż-Zerî'a ilâ teşâñifi's-Şi'a*, Beyrut 1403/1983, I, 287; IX, 575; XI, 280; XV, 161; XVI, 266; XVII, 73; XXIII, 78; a.mlf., *Tabâkâtü a'lâmi's-Şi'a*, Meşhed 1404, I, 211-212; *A'yânü's-Şi'a*, IX, 187; M. Rızâ el-Hakîmî, *Târîhu'l-ulemâ' 'abre'l-uşûri'l-muḥtelife*, Beyrut 1403/1983, s. 98-99; Muhammed Hirzûddin, *Ma'ârifü'r-ricâl*, Kum 1984, III, 120; *Ma'a'l-Mektebe*, s. 99-100; Kays Âl-i Kays, *el-İrânîyyûn*, III, 600-602; Abdül-Hadi Hairî, "Khânsârî", *EP* (İng.), IV, 1027-1028.

AVNİ İLHAN

HÂNSÂRÎ, Muhammed Takî

(محمد تقی خوانساری)

Seyyid Muhammed Takî b. Esedillâh b. Muhammed el-Müsevî el-Hânsârî (1888-1952)

Şîî âlimi ve müctehid.

Hânsâr'da doğdu. Çok sayıda âlim yetiştiren bir aileye mensuptur. İlk öğrenimini memleketinde tamamladıktan sonra 1904'te Necef'e gitti. Burada kaldığı on yıllık süre içinde Ahumd Molla diye bilinen Muhammed Kâzım Horasânî, Muhammed Kâzım Yezdî, Şeyhüşşerîa Fethullah b. Muhammed Cevâd, Mirza Muhammed Hüseyin-i Nâînî, Alî-i Koçânî ve Ziyâeddîn-i İrâkî gibi âlimlerin derslerine devam etti. I. Dünya Savaşı'nda Osmanlılar tarafından yapılan cihad çağrısına Irak'taki Şîî otoritelerle birlikte olumlu cevap verdi ve İngilizler'le müttefiklerine karşı mukaddes cihad ilân edilmesinde büyük rol oynadı. Iraklı Şîî liderlerin sevk ve idare ettiği cihada iştirak ederek Mezopotamya savaşında yaralanan Hânsârî İngilizler tarafından Hindistan'a sürüldü. Dört yıl devam eden sürgün hayatından sonra memleketine döndü ve ardından Abdülkerîm Hâirî'nin ders halkasına katılmak için Erâk'e gitti. Hâirî, mahallî özellikler taşıyan ders halkasını genişletmek ve Havze-i İlmî'yi yeniden kurmak amacıyla 1922 yılında Erâk'ten ayrılıp Kum'a gittiği zaman da Hânsârî ondan ayrılmadı. Erâk ve Kum'daki ders halkalarında İslâmî konularda verdiği derslerle Havze'nin önemli âyetullahlarından biri olarak tanındı. İlmî, ahlâkî ve takvâsî ile büyük itibar kazanan Hânsârî, Abdül-